

הרב חנוך וקסמן פרשת תולדות

ועתה בני שמע בקולי

מרכזיותה של רבקה

רבקה וגניבת הברכות

אנו נוטים לחשוב על רבקה כגיבורה¹ של פרשת תולדות, שהרי היא מצילה לא רק את המצב אלא גם את העתיד. בלב הפרשה ניצבת ההחלטה של יצחק להעביר את ירושת המשפחה - הברכות היקרות מפז - לעשיו. הוא אוהב את עשיו, את הכבוד שהוא חולק לו ואת המטעמים שהוא מכין (כה:כח); הוא הבכור, בן מצויין והיורש הראשי - כך חושב יצחק, לכל הפחות. רבקה מבינה את המצב לאשורו - היא מכירה את עשיו האמיתי, היא אוהבת את יעקב וזוכרת את דברי הנבואה ששמעה במהלך הריונה (רשב"ם כה:כג, כז:יג, רמב"ן כז:ד, טו). בהתאם לכך, היא נוקטת יוזמה: ללא היסוס, היא מורה ליעקב להיכן "ציד" מזויף, להתחזות לעשיו ולקחת את הברכות (כז:ה-י). חרף מחאת יעקב, היא מלבישה אותו בבגדי עשיו, נותנת לו את המטעמים ושולחת אותו ליצחק (כז:יא-יז).

למרות חשדותיו של יצחק, התוכנית מצליחה (כז:יח-כט) - בעזרת מעט רמאות יעקב מקבל את הברכות; הטרגדיה נמנעת והברית ניצלת, שכן הלאום, הארץ והברכה של אברהם עוברים לבני ישראל (כפי שהם ייקראו לאחר מכן) - ולא לבני עשיו.

העדפת הצעיר בספר בראשית

ראיית רבקה כגיבורת הפרשה מעמידה אותה במיקום חשוב בהתפתחות נושא מרכזי בספר בראשית. אחד המוטיבים המרכזיים של הספר הוא תחרות בין אחים והעדפת אח אחד על משנהו; לאורך כל ספר בראשית, אנו עומדים בפני זוגות של אחים, בכור וצעיר, ובכל אחד מן המקרים הצעיר מקבל את זכויות היתר, בניגוד לכלל המקובל של העדפת הבכור.

התבנית מופיעה לראשונה בסיפור קין והבל (ד:א-ד) וממשיכה עם ישמעאל ויצחק (יז:יט-כא), עשיו ויעקב (כח:א-ד, יג), ראובן ויוסף/יהודה (לז:א-ג, מח:כב, מט:ד, ח-י) ומנשה ואפרים (מח:יג-כ). היא משתלבת עם אחד המוטיבים המרכזיים בספר - חסד ה'. חסד ה' גובר על המוסדות החברתיים החזקים ביותר, ובכלל זה גם על העדפת הבכור; לא סדר ההולדה הוא הקובע, אלא האישיות והמעשים של כל אדם ואדם.

הבשורה של רבקה

רבקה ניצבת בצומת מרכזית בנושא הזה, משום שעד כה העדפת הצעיר נעשתה על ידי הקב"ה בכבודו ובעצמו: ה' הוא זה ששועה למנחת הבל ודוחה את זו של קין (ד:ד-ה), וה' הוא זה שמחליט שאת הברית עם אברהם ימשיך יצחק ולא ישמעאל (יז:יט-כא). מנקודה זו והלאה, בחלק השני של ספר בראשית, היוזמה עוברת לידי אנושיות: רבקה היא זו שמעדיפה את יעקב, ויעקב הוא זה שמעדיף את יוסף/יהודה ומשכל את ידיו בהגיע תורו לברך את מנשה ואפרים. מהלך זה מבוצע לראשונה על ידי רבקה: היא זו שמורה לבנה שדרושה מידה מסוימת של השתדלות על מנת להגשים את רצון ה' וחסדו; מימוש רצון וחסד אלו דורש השקעה, נקיטת יוזמה ולעיתים אף מאמץ פיזי. על פי הגישה כי רבקה התנהגה כיאוח, אם כן, היא איננה רק גיבורת סיפור גניבת הברכות, אלא גם נושאת הבשורה של מסר חשוב: הצורך בחזון, פעלתנות ואתעוררות דלתתא כתנאי הכרחי להגשמת התוכנית האלוהית.

שהות יעקב בארם

בין נשואי יעקב לנשואי יצחק

ישנם קווי דמיון רבים בין נשואי יעקב לבין נשואי יצחק: לקראת סוף פרשת תולדות יצחק מזמן אליו את יעקב ואוסר עליו לקחת אישה מבנות הכנעני (כח:א). במקום זאת, עליו לנסוע ל(פדן) ארם ו"לקחת אשה" מבית בתואל ולבן (כח:ב). פקודה זו של יצחק דומה למצוותו של אברהם לעבדו וביצוע המצווה על ידי העבד (כד:י, כג, כד, ג) - גם אברהם התייחס ל"בנות הכנעני", צווה "לקחת אשה" (כד:ד) ליצחק, ומיקד את החיפוש במולדתו - הלא היא בית בתואל ולבן בארם (נהריים). בשני הסיפורים הפגישה בין הצדדים נערכת ליד באר: יעקב פוגש את רחל בבאר (כט:ב, ג) ב"סצנת החתן, הכלה והבאר" (או "סצנת הבאר", בקיצור), כפי שכלתו של יצחק מאותרת ליד הבאר ואת מקומו של יצחק תופס העבד (כד:יא-טו). גם סופי הסיפורים, העוסקים בחזרה לכנען, דומים באופן מפתיע: בשני המקרים החתן או מישהו מטעמו מבקש ש"ישלחו" אותו לביתו (כד:נד, ל:כה); בשני הסיפורים לבן ומשפחתו נכפים להכנע לרצון ה' ואינם יכולים לומר דבר "טוב" או "רע" בעניין (כד:נ-נא, נה, לא, כג, כט), למרות הרצון למנוע את הפרידה. כמו כן, שני הסיפורים מסתיימים בברכה של לבן לקרוביו העוזבים (כד:נה, ס, לב:א).

עשרים שנה ארוכות

אולם, ההקבלה בין הסיפורים צריכה להסב את תשומת ליבנו לפן מרכזי בשהותו של יעקב בבית לבן, השונה מאוד מסיפור מציאת הכלה ליצחק - אורך השהות. בעוד שהעבד הצליח להפרד מלבן וביתו ביום אחד בלבד, מסעו של יעקב לקח יותר מעשרים שנה - הרבה יותר ממה ש יצחק ציפה לו, ככל הנראה, הרבה יותר ממסעו של העבד ואף יותר מן

1 אנו נשתמש בשיעור במונח "גיבור" לא במשמעותו הספרותית המקצועית, דהיינו הדמות העיקרית הממלאת את התפקיד החשוב בסיפור, אלא במשמעותו העממית, דהיינו "האיש הטוב" של הסיפור [הערת העורך].

וַיְהִי בַבֶּקֶר וְהָנָה הוּא לְאָה. וַיֹּאמֶר אֶל לֶבֶן, מַה זֹאת עֲשִׂיתָ לִּי, הֲלֹא בְרַחֵל עֲבַדְתִּי עִמָּךְ, וְלָמָּה רִמִּיתָנִי. וַיֹּאמֶר לֶבֶן, לֹא יַעֲשֶׂה כֵן בְּמִקוּמִנוּ לְתַת הַצְּעִירָה לְפָנַי הַבְּכִירָה (כט:כ-כו).

יעקב מתאר את מעשיו של לבן כ"מרמה", באותו שורש בדיוק מתואר מעשה יעקב ליצחק: "בא אחיך במרמה ויקח את ברכותיך" (כז:לה); יעקב סובל כעת ממה שהוא עצמו עולל לאחרים, וזעמו הנאיבי של יעקב מרשיע אותו כאלף עדים.

התגובה של לבן מקדמת את כל המהלך צעד אחד נוסף. קריאה זהירה תראה שלבן מדגיש כי הוא התנהג כמקובל "במקומנו", לאמר - אולי אצלכם נוהגים להחליף בין הבכור לבין הצעיר, ולתת לצעיר את זכויות הבכור - אבל לא אצלנו. האם לבן ידע מה התרחש בכנען? ייתכן שיעקב סיפר לו, ייתכן שהוא שמע שמועות, וייתכן שה' פשוט שם בפיו של לבן מילים שיצרמו באוזני יעקב; בכל מקרה, יעקב כעת איננו רק קרבן של תרמית, אלא גם מושא להטפת מוסר מפי גדול בעלי המוסר בדור ההוא - לבן הארמי.

כל המארג הזה - ההיפוך האירוני, הענישה של מידה כנגד מידה והתוכחה - נקרא באופן מבריק על ידי מדרש תנחומא הישן. המדרש (תנחומא ישן ויצא פיס' יא) מפנה את טענת הרמאות של יעקב אל לאה ולא אל לבן, כנגד פשט הכתובים, ומשחזר את תגובת לאה. בתשובה לטענת יעקב "בת רמאי, למה רימיתני?" עונה לאה כי יעקב רימה את אביו כאשר אמר "אנכי עשיו בכורך", כפי שהעיד יצחק עצמו באמרו "בא אחיך במרמה ויקח את בכורתך (כז:לה)". כלומר, אומרת לאה, תראו מי שמדבר.

החטא ועונשו

מערך האכזבות, ההיפוכים האירוניים, הסבל, הענישה מידה כנגד מידה והתוכחה, צריכים לגרום לנו להבין באופן שונה מן המקובל את מהלך גניבת הברכות של יעקב; אם מעשי יעקב ולאח מצמיחים פירות באושים, ואם יעקב נענש בעשרים שנות עבודה אצל לבן על רמאותו - האם עדיין נוכל לאמץ את התפיסה המקובלת? האם עדיין נראה ברבקה כאדם שהציל את המצב, וביעקב כאדם שעושה את המוטל עליו כדי לקבל זכויותיו?

יש לומר, אם כן, כי מהלך גניבת הברכות אינו קשור לתבנית העדפתו של הצעיר על פני המבוגר, אלא לתבנית אחרת. בתחילת פרשת בראשית קובע הרמב"ן כי הפרקים הראשונים של הספר נועדו ללמדנו את הדגם (או התבנית) של חטא וגלות: אדם הראשון מגורש לאחר חטאו אל מחוץ לגן עדן; קין נע ונד לאחר שהוא רוצח את הבל - גזירה שקין עצמו קורא לה "גירוש" (ד:יד); הרמב"ן טוען כי גם "גירושם" של דור המבול מעל פני האדמה הוא חלק מן התבנית הזו - הם מגורשים לא רק מן עדן או משיבת קבע, אלא מן העולם כולו; למרות שהרמב"ן לא מתייחס בדבריו לברית בין הבתרים, ניתן בקלות להוסיף את יציאת מצרים למודל זה - הרמב"ן עצמו טוען ששעבוד מצרים הוא עונש על חטאו של אברהם בנטישת הארץ והירידה למצרים בזמן רעב; התבנית הזו היא גם הצידוק, על פי הרמב"ן,

הזמן הדרוש לעשיו להרגע, לפחות על פי הערכת רבקה (כז:מד-מה).

אלה לא היו שנים קלות; הפסוק המספר לנו כמה זמן שהה יעקב בבית לבן מספר לנו גם על חוויותיו שם:

זֶה לִי עֲשָׂרִים שָׁנָה בֵּיתְךָ. עֲבַדְתִּיךָ אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה בְּשֵׂתֵי בְנֹתֶיךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּצֹאנְךָ, וַתַּחֲלֶף אֶת מִשְׁכַּבְתִּי עֲשָׂרַת מָנִים (לא:מא).

אלה היו שנים של עבודה קשה, בוגדנות ורמאות.

בין יעקב ללבן

כשלו תכנית רבקה

נפנה כעת את אור הזרקורים להבדל אחר בין נישואיו של יצחק לבין נישואיו של יעקב. יצחק הצליח לשאת את רבקה כמעט מיד, אך ליעקב המשימה לקחה זמן רב יותר - לפני כן היה עליו להתמודד עם נכלוליו של לבן. הסיפור מוכר לכולנו: במקום לתת ליעקב לעבוד עבורו חנים, לבן מציע בנדיבות לתת ל"עצמו ובשרו" משכורת (כט:יד-טו). יעקב ולבן מסכימים שיעקב יעבוד שבע שנים, וחלף עבודתו הוא יקבל את ידה של אהובתו רחל, בתו הקטנה של לבן (כט:יח-יט). בסופו של דבר התכנון לא יוצא אל הפועל: ליל החתונה לבן מחליף את רחל - הבת הקטנה, בלאה - הבת הגדולה.

בסיפור זה עולים הדים רבים מפרשת תולדות, וישנם נקודות רבות בהם הסיפורים הפכיים. לבן מסביר ליעקב שהוא אחיו ומתחיל להעביד אותו (כא:טו); במקום הנבואה "ורב יעבד צעיר", שהיא הסיבה לכך שרבקה רצתה שיעקב יגנוב את הברכות מלכתחילה, יעקב מוצא את עצמו עובד את "אחיו" המבוגר ממנו - לבן. באופן אירוני, המצב הזה הוא מעשה ידיה של רבקה, שהציעה ליעקב לבקש מקלט בבית לבן אחיה בנסיון להציל את יעקב מאיבת אחיו הביולוגי, עשיו. כמו כן, רבקה הציעה כי יעקב ישהה אצלו "ימים אחדים" (כז:מג-מה), אך הם מתארכים מאוד בסופו דבר. כאן עולה שוב האירוניה: התורה מסבירה שזמן עבודתו של יעקב באמת נדמה לו כ"ימים אחדים" משום שאהב את רחל (כט:כ). הימים אמנם עברו ליעקב במהירות, משום שידע שהם מובילים למטרה רצויה, אך מה עם רבקה? התורה אינה מתארת לנו מפגש בין יעקב לאמו, ואנו יכולים לומר שהתוכניות הגדולות של רבקה נכשלו כשלו חרוץ: לא ברכות, לא מקלט ולא חזרה מהירה.

האירוניה, השולטת בכל, הפכה את החזון המזהיר לחזון שווא.

מידה כנגד מידה

בפרשת תולדות, יעקב מנצל את ראייתו הלקויה של יצחק - את היותו שרוי בלילה נצחי - כדי לרמותו ולהתחזות לבכור. בנישואיו של יעקב, לבן מנצל את הלילה כדי להחליף את הצעירה בבכירה; יעקב החליף 'תפקיד', והוא נמצא כעת לא בתפקיד המרמה אלא בתפקיד קרבן הרמאות. התבוננות בדיאלוג שבין יעקב לבין לבן, המתרחש בבוקר שאחרי, תוכל להבהיר את הנקודה:

לְאַחֶיךָ, וְיִשְׁתַּחֲוּוּ לְךָ בְּנֵי אִמְךָ. אַרְרִיךְ אֲרוּר, וּמְבָרְכֶיךָ
בְּרוּךְ (כז:כז-כט).

כפי שכבר ספורנו כבר שם לב, אין בברכה הזו שום אזכור
לברכת הזרע או לירושת ארץ כנען, ולמרות שהקללה
והברכה המוזכרים בפסוק האחרון מזכירים את ברכת ה'
לאברהם (יב:ג) - כל שאר המאפיינים של ברית אברהם
חסרים (ראו לדוגמה יב:ז, יג:טו-טז, טו:יח-כא, יז:א-ח,
יח:יח-יט, כב:יז-יח, כו:ג-ד); הניגוד ל"ברכות אברהם"
הניתנות ליעקב ערב יציאתו לבית לבן, שכן כוללות את
הבטחת הזרע והארץ רק מחדדת את הנקודה הזו.

המסקנה העולה מכך היא כי ברכתיו 'של עשיו', הברכות
הגנובות, אינן קשורות לברית: נושאן הוא הצלחה כלכלית
ומדינית; "שמני ארץ" - ולא חשוב איזו ארץ. הן ברכות
שמתאימות לגיבור מייסד של אומה, לצייד-לוחם (כמו
אודיאוס או איניאס); הן אינן הברכות של אברהם, ואינן
קשורות לאברהם כלל; הן לא יותר מבקשות אישיות של
אבא למען בנו, הלוחם-צייד האהוב; ברכות של יצחק, איש
השדה, הארץ והצייד (כד:סג, כה:כח, כו:יב), לבנו, איש
השדה, הארץ והצייד (כה:כז, כה:כט, כז:ג-ד, כז); לא הברכות
של אברהם.

בינתיים העלינו שני טיעונים התומכים בכך שיצחק לא רצה
להעביר את ברכת אברהם לעשיו: הברכה שהייתה מיועדת
לעשיו, ואותה יעקב גנב, איננה ברכת אברהם, והברכה
שיצחק ברך את יעקב כאשר הוא ידע היטב מי העומד מולו
היא כן ברכת אברהם. בנוסף לכך, תמיד חשבתי כי לא
סביר שיצחק יעניק את ברכות אברהם לעשיו, כיוון שיצחק
ידע שהוא איננו "בעל הבית" על הברכות: אין זו טעות
שבפרידתו מיעקב יצחק לא "מעניק" את הברכות ליעקב,
אלא מבקש מה' שיעשה כן, שהרי יצחק עצמו קיבל אותן
ישירות מה' (יז:טו-יט, כו:ב-ה). כמו כן, בכל פעם שה'
מתגלה ליצחק הוא מדגיש כי זכותו של אברהם היא
שעומדת לו (כו:ה,כד). כלומר, יצחק יודע שזכויותיו
בברכות היא תוצאה של רצון ה', ועובדת היותו מבורך היא
תוצאה של יחסיו של אביו עם ה'; סביר להניח כי אדם
שכזה לא ירגיש שהעברת ונתינת הברכות היא בשליטתו
ובסמכותו.

טעותה הכואבת של רבקה

על פי דברים אלו נופלת הקושיה שהעלינו: רבקה לא הגנה
על הברית ולא הצילה את המצב, כיוון שיצחק לא חשב
לרגע לתת את ברכות אברהם לעשיו; הוא תכנן ברכה
פרטית, שהיא לא יותר מאיחולים טובים של אב לבנו.
רבקה, אם כן, עשתה טעות טראגית, שתוצאותיה השפיעו
על מהלך חייה וחי יעקב מכאן ואילך.

סיפור גניבת הברכות, אפוא, אינו סיפור על 'השתדלות
רצויה', אלא על שיבוש רצון ה' על ידי יוזמה מיותרת; זהו
הסיפור המלמד אותנו מדוע בני אנוש צריכים לקחת צעד
אחד אחורה ולא לנסות למלא את תפקידו של אלוקים.

לגירושם של הכנענים מפני ישראל, וכן לתזכורת שזכותם
של ישראל לארץ היא על תנאי. חטא יכול לתמיד להוביל
לגירוש, גלות וייסורים.

נושאי פרשיות תולדות ויצא משובצים יפה בתבנית זו:
סיפור הברכות הוא לא סיפור של העדפת הצעיר, אלא של
חטא המוביל לגירוש. בסיפור ניתן לקרוא לא על חובת
ההשתדלות והצורך לכוון את ההשגחה, אלא על התנהגות
לא נאותה, על שגיאות וחטאים.

נושאו האמיתי של הסיפור

הייתכן כי רבקה חטאה?

לפני שנאמץ את הגישה החדשה, ניאלץ להתמודד עם מה
שנראה ככשל לוגי במודל החטא והגלות:

כפי שהראינו לעיל, אנו נוטים לחשוב על רבקה כעל גיבורת
הסיפור: היא מונעת מיצחק לטעות טעות מרה - לתת את
ברכות המשפחה לעשיו, שאינו ראוי להם. התורה כבר
המחישה לנו את מידת המחויבות של עשיו למורשת
המשפחתית ולמוסדותיה: הוא עבר על מסורת המשפחה
ונשא אישה כנענית, ובכך הוא יצר "מרת רוח" להוריו
(כו:לד-לה), וכן הוא בז לבכורה ולמשפחה ומכר את
זכויותיו בירושה תמורת כוס מרק (כה:לד).

אם רבקה הצילה את יצחק מהטעות הנוראית הזו, כיצד
נוכל לומר שהיא חטאה?

למי באמת מיועדת ברכת אברהם?

לשם מתן תשובה לשאלה זו, יש לבדוק האם אמנם יצחק
רצה להעביר את המסורת המשפחתית לעשיו.

כאשר יעקב יוצא לחרן, יצחק מברך אותו שוב:

וַיִּקְרָא יִצְחָק אֶל יַעֲקֹב וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ. וַיְצַוֵּהוּ וַיֹּאמֶר לוֹ,
לֹא תִקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנָעַן. קוּם לֵךְ פְּדֵנָה אָרָם,
בֵּיתָה בְּתוּאֵל אֲבִי אִמְךָ, וְקַח לְךָ מִשָּׁם אִשָּׁה מִבְּנוֹת
לְבֶן אָחִי אִמְךָ. וְאֵל שְׂדֵי יְבָרֶךְ אֶתְךָ וַיְבָרֶךְ,
וְהָיִיתָ לְקַהֵל עַמִּים. וַיִּתֵּן לְךָ אֶת בְּרִפְת אַבְרָהָם, לְךָ
וּלְזָרְעֶךָ אֶתְךָ, לְרִשְׁתְּךָ אֶת אָרֶץ מִגְרִיךָ אֲשֶׁר נָתַן
אֱלֹקִים לְאַבְרָהָם. (כח:א-ד)

באופן ברור וחד, יצחק נותן ליעקב את ברכות אברהם:
ראשית, לשון הברכה מקבילה באופן כמעט מדויק לברכות
שנתן ה' לאברהם בברית המילה, כולל השם הייחודי "אל
שדי" (יז:ז). כמו כן, גם ברית המילה כוללת את ההבטחה
להיות "אב המון גויים" (יז:ד-ה), פריון (יז:ז) וירושת הארץ
(יז:ח). אם יעקב כבר קיבל את הברכות על ידי גניבתו, וכבר
התמנה לממשיכו של אברהם, מדוע יצחק צריך לבקש מה'
שיעקב יזכה לברית אברהם?

תוכן הברכות שיעקב גנב יכול לעזור לנו להשלים את
התמונה:

וַיֵּשֶׁב וַיִּשְׁק לּוֹ, וַיִּרַח אֶת רִיחַ בְּגָדָיו, וַיְבָרְכֵהוּ. וַיֹּאמֶר,
רָאָה רִיחַ בְּנֵי כְרִיחַ שְׂדֵה אֲשֶׁר בָּרְכוּ ה'. וַיִּתֵּן לְךָ
הָאֱלֹקִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ, וְרֵב דָּגָן
וְתִירֵשׁ. יַעֲבֹדְךָ עַמִּים וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לְךָ לְאֲמִים, הֲוֵה גִבּוֹר

על ברכת עשיו? האם רבקה חושבת שיצחק הולך למות?
השוו זאת לגישת יעקב ל"מותו" של עשיו, כה:לב-לד.

הכל צפוי - והרשות נתונה

לפני סיום, הייתי רוצה לקשר את הקריאות השונות של סיפור גניבת הברכות עם דמויותיהם של יצחק ורבקה. הצגתי כאן שתי קריאות שונות של הסיפור: האחת היא הקריאה המסורתית, הרואה את רבקה כגיבורה וכמי שמכירה את הצורך בהתערבות אנושית בעולם כדי להגשים את רצון ה'. הקריאה השנייה רואה בסיפור כסיפור של טעות וחטא, בו רבקה ממלאת את תפקיד ה'אנטי-גיבור' או ה'איש הרע'; זהו סיפור טראגי, הממחיש את עצוב והנלעג בנסיון האנושי להתערב בעלמא די ברא כרעותה - ועל העונש שבא בעקבות נסיון זה; זהו סיפור המצביע על החכמה באיפוק, ולא על הצורך במעשה.

במידה מסויימת, שתי הקריאות הללו מתאימות לאופי השונה של יצחק ורבקה. בשיעור הקודם טענתי כי ה' מצווה את אברהם לצאת לשלושה מסעות שונים - בעקבות הלאום, בעקבות המוסר ובעקבות השלילה העצמית, וכי רבקה היא הממשיכה של שני המסעות הראשונים - היא היורשת של אברהם בחזון שלה, בפנייתה אל העתיד, בנחישות שלה וביכולת שלה לעשות מעל ומעבר למקובל. יצחק, לעומת זאת, ממשיך את אברהם במסעו השלישי, משום שהוא בעל היכולת לשלול את עצמו אל מול האלוקים הגדול והנורא. פרשת תולדות מספרת לנו מה עלול לקרות כאשר המסעות הללו מתרחשים לא בזמנים שונים, אלא באותו זמן.

האם רבקה היא הגיבורה, בכך שהיא מנסה לנווט את ההסטוריה, או שמא דווקא יצחק, הנותן להשגחה לפעול כרצונה, הוא הגיבור האמיתי? המענה לשאלה זו תלוי בבחירה בין שתי הקריאות הללו. הייתי רוצה להשאיר את שאלת הקריאה הנכונה פתוחה; הטקסט, אחרי הכל, מסוגל להתפרש על פי שתי הגישות. ייתכן אף שאין צורך להכריע ביניהן, וקבלת שתיהן תוכל להסביר לנו את מהות הקביעה "הכל צפוי - והרשות נתונה"; קריאת שתי הגישות במקביל תוכל לתת לנו את האיזון הדרוש בין השתדלות לבין ביטחון, בין פעילות לבין סבילות. איזון זה איננו קל השגה, לא לאבותינו יצחק ורבקה - ולא לנו.

לעיון נוסף

1. עיינו כה:כג. כיצד הנבואה הניתנת לרבקה, "רב יעבד צעיר", מציגה קשיים בפני שתי הגישות שתוארו בשיעור? ראו רמב"ן כז:ד
2. ראו רש"י וראב"ע כז:יט, כז:יג (בהתאמה). כיצד עומדות הגישות הללו לבעיית השקר בניגוד לגישות שהעלנו בשיעור? האם נוכל ליישב את הקריאה המסורתית של רבקה כגיבורה עם העובדה שהיא ויעקב נענשים, כפי שתואר לפני כן? האם יש להבחין בין אמצעי למטרה והאם גישה כזו עולה ברש"י?
3. בדקו את דעת אברבנאל על הסיבה לכך שיצחק החליט למנות יורש, בניגוד לאברהם. האם גישתו משכנעת?
4. עיינו כה:ד-ז, כה, והנגידו פסוקים אלו עם כה:ז. האם יש לנו ראיות לכך כי ליצחק ולרבקה יש נקודות מבט שונות